

BOŘIVOJ NECHVÁTAL – FRANTIŠEK KAŠIČKA: HRADY, HRÁDKY A TVRZE NA STRAKONICKU, BLATENSKU A VODŇANSKU

2. doplněné a rozšířené vydání. Strakonice: Muzeum středního Pootaví Strakonice, 2014. 630 s., velký počet fotografií, půdorysných plánů a další dokumentace, včetně kreseb archeologických nálezů v textu, 183 fotografických příloh.

Po prvním brožovaném vydání z roku 1986 se letos objevilo dlouho očekávané druhé podstatně doplněné vydání, ve vázané podobě a několikanásobně větším rozsahu.

Kniha obsahuje po předmluvě PhDr. Ivany Říhové, místostarostky města Strakonice a bývalé ředitelky strakonického muzea, stručný úvod do pojednávané problematiky, za níž následují kapitoly „Vznik a počátky feudálních sídel na Strakonicku, Blatensku a Vodňansku“, „14. století – vrcholné období výstavby středověkých opevněných sídel“, „Pozdně gotická sídla na Strakonicku, Blatensku a v Vodňansku“, „Hrady, hrádky a tvrze na Strakonicku, Blatensku a Vodňansku“ a „Další osudy tvrzí, hrádků a hradů na Strakonicku, Blatensku a Vodňansku“. Poté následuje těžiště celé práce, obsáhlý katalog jednotlivých objektů. Český text knihy doplňuje obsáhlé anglické a německé resumé, rejstřík lokalit, doslov Ing. Ludmily Koštové, pověřené zastupováním ředitele strakonického muzea a medailony obou spoluautorů. Přílohou publikace je schematická mapa strakonického okresu s přehledným barevným vyznačením jednotlivým lokalit podle jejich významu, míry dochování a středověkého nebo renesančního původu.

Zásadním rozdílem oproti prvnímu vydání je rozšíření záběru práce z hrádků a tvrzí o hrady tohoto regionu. Přestože hrady jsou zde pouze čtyři – Blatná, Helfenburk, Strakonice a Střela – vzrostl počet popisovaných lokalit oproti 111 v prvním vydání na nynějších 143. Počet fotografických příloh byl doplněn o více než sto snímků.

Statí o dochovaných objektech jsou zpracovány účelným způsobem. Nejprve jsou shrnuty dějiny lokality, pak následuje popis a interpretace povrchového průzkumu dochovaných staveb či jejich částí, případně jsou uvedeny výsledky archeologického výzkumu. Na závěr je – oproti prvnímu vydání – stručně zmíněno jejich současné využití a majetkoprávní stav. Stručně jsou zmíněna také nedochovaná feudální sídla, známá jen z písemných pramenů. Součástí plánové dokumentace jsou pravidelně překresby katastrálních plánů příslušných obcí, pocházejících z roku 1837. Kvalitní a početná fotodokumentace zachycuje jak celkové vzezření zkoumaných objektů, tak četné architektonické detaily. Instruktivní jsou analytické plány, provázející rozbor mnohých historických staveb. Poznatky o drobných feudálních sídlech byly aktualizovány a jejich dokumentace doplněna. Nově jsou touto formou zpracovány výše uvedené čtyři hrady, které se navzájem zcela liší svým jak průběhem svého stavebního vývoje, tak rozsahem dochování a podrobností prezentace v dosavadní literatuře. Jejich zpracování v této knize je zatím nejpodrobnější ze všech doposud v odborné literatuře publikovaných.

Malebný zámek v Blatné (s. 29–48) patří ke známým objektům zpřístupněným veřejnosti. Teprve v posledních

FRANTIŠEK KAŠIČKA – BOŘIVOJ NECHVÁTAL

**Hrady, hrádky a tvrze
na Strakonicku, Blatensku a Vodňansku**

desetiletích se však podařilo identifikovat četné starší partie zdiva někdejšího vodního hradu, za jehož předchůdce byl dříve považován dvorec s románskou kaplí. Na základě těchto indicií lze oprávněně usuzovat, že kamenný hrad v Blatné existoval již v 1. polovině 13. století. Autoři sledují složitý stavební vývoj hradu a jeho proměnu v zámek, což dokládají analytickými půdorysy jednotlivých podlaží. Právem uvažují o možné souvislosti románské kaple s další zděnou zástavbou a dokládají, že stavební organismus velkolepého Rejtova paláce, budovaného Zdeňkem Lvem z Rožmitálu, obsahuje ve svých spodních úrovních starší konstrukce. Vstupní věž datují do doby po roce 1446 a upozorňují na okolnost, že její nejvyšší hrázděné patro je výsledkem rekonstrukce z roku 1952.

Až z poloviny 14. století pochází hrad Helfenburk u Bavorova (s. 109–123), jehož rozsáhlé zřícenině dominuje dvoupalácové jádro s předstupující válcovou věží. V rámci analýzy stavebního organismu hradu autoři připouštějí již od počátku existenci staršího, jednodušeji opevněného předhradí, spíše jen s dřevěnou zástavbou. Jeho zděné opevnění, jehož vznik předpokládají v 15. století, bylo postupně zesilováno. Vložení trojice bašt na východní straně spojují, podobně jako starší literatura, s krátkodobou držbou hradu v letech 1477–1483 významným vlečnickem Václavem Vlčkem z Čenova. Úsek hrabdy mezi uzavřenou okrouhlou baštou a spodní otevřenou přisuzují až renesanční úpravě. U nádvoří jádra zpochybňují názor D. Menclové, že nádvoří obíhala arkáda, která nahradila starší pavlače, neboť kapsy po šikmých vzpěrách pavlačí zůstaly nezazděny. Autoři při popisu jednotlivých objektů

hradu pečlivě zaznamenávají četné rekonstrukční zásahy z let 1934–1942, dnes v některých případech obtížně rozlišitelné.

V případě složitého areálu strakonického hradu (s. 271–312), jehož nejstarší části jsou doloženy již v 1. polovině 13. století, autoři rekapituluji dosavadní poznatky o stavebním vývoji, k nimž v nedávné době významně přispěl rozsáhlý archeologický výzkum na II. nádvoří. Díky němu se podařilo odhalit pozůstatky doposud neznámého východního křídla paláce rodu Bavorů, zaniklého ještě ve středověku. Ke zboření této budovy došlo zřejmě brzy poté, kdy se hrad, dlouho rozdělený na sídlo rodu Bavorů a johanitskou komendu, stal v roce 1402 výhradním majetkem tohoto rytířského řádu. Vedle toho jsou ve stati využity výsledky četných stavebně historických zjištění, učiněných v souvislosti s nedávnými stavebními úpravami některých částí hradu. Zdůrazněno je značné stáří raně středověkého pohřebiště, předcházejícího dochovaným stavbám, kde byl archeologickým výzkumem zjištěn denár Bořivoje II. z období jeho první vlády (1101–1107), použitý jako obol mrtvých. Mimořádně přínosným poznatkem je pak identifikace úseku masivní hradby v jihovýchodní části barokní budovy rezidence, který dokládá, že pozdně gotické opevnění nejspíše obíhalo či mělo obíhat celý starší areál hradu. Nejasná je situace na jižní straně, zcela změněna rozsáhlými terénními úpravami v souvislosti se stavbou silnice, nicméně vnější zděné opevnění v těchto místech není patrné ani na známé Willenbergově rytině hradu z počátku 17. století.

Nepřilíší známému hradu Střela (s. 313–321) se dosavadní literatura věnovala jen ve velice omezené míře. Interpretace jeho stavebního vývoje je poněkud obtížná zejména vzhledem k tomu, že zde neproběhl žádný archeologický výzkum. Autoři tak byli nuceni vycházet jen z povrchového stavebněhistorického průzkumu a sporých zpráv písemných pramenů. Podle ne zcela ověřitelných zpráv písemných pramenů sahají počátky hradu již před polovinu 13. století. Z nevelkého horního hradu se zachovaly jen nevelké úseky obvodní hradby s několika masivními opěráky. V podstatě ještě pozdně gotickou podobu horního hradu se strmými střechami a arkýři na těchto opěrácích zachycuje vyobrazení hradu na pozadí uvedeného Willenbergova vyobrazení Strakonice. Horní hrad však silně utrpěl za třicetileté války a posléze též rabováním zdíva za účelem získání stavebního materiálu na stavbu barokní kaple sv. Jana Křtitele, vybudované na rozhraní horního a dolního hradu. Ve stavebním organismu dolního hradu autoři identifikovali kromě oválu obvodní hradby zástavbu gotického původu při bráně na jihovýchodní straně. Jeho současná podoba je dílem četných přestaveb,

navenek převládající barokní vzezření dolního hradu s nádvorní arkádou bylo v interiérech částečně setřeno novodobými úpravami pozdního 19. a 20. století.

Přestože na území strakonického okresu je počet hradů oproti jiným regionům poměrně nízký, poněkud překvapivě dva z nich – Blatná a Strakonice – prokazatelně náleží k nejstarší vrstvě českých kamenných hradů ještě z první poloviny 13. století a s velkou pravděpodobností tomu tak je u třetího z nich, Střely. Jeho počátky by mohl objasnit jen případný archeologický výzkum.

Jakkoli je v knize věnována uvedeným hradům zevrubná pozornost, jak bylo výše uvedeno, je zřejmé, že hlavním cílem práce je katalogizace reprezentativních sídel nižší šlechty s důrazem na charakter stavební kultury od jejich obtížně postižitelných počátků z 12. a první poloviny 13. století při vlastnických románských kostelech, přes mnohotvárnou produkci hrádků a tvrzí gotického slohového období až po příchod renesančního slohu na český venkov v 16. století, dokládající pozvolnou proměnu životního stylu oproti středověkým poměrům.

Přínos knihy je nesporný, nicméně jej nelze posuzovat izolovaně. Autorům se totiž v rámci celkem třech prací postupně podařilo zevrubně zmapovat menší feudální sídla předbarokního původu v poměrně rozsáhlé souvislé části jižních Čech, přičemž na území dvou regionů byla též věnována pozornost zdejším hradům, neboť tímto způsobem zpracovali v roce 1995 Písecko (problematika hradů v tomto případě byla dílem Tomáše Durdíka) a v roce 1990 Prachaticko. Je třeba zdůraznit, že neúnavná heuristická práce, pokrývající rozsáhlé území, nebyla, jak je v současné době zvykem, prováděna v rámci grantu, ale spoluautoři, jako renomovaní odborníci vytižení jinými akcemi a projekty, ji realizovali zcela ve vlastní režii. V současnosti je právem poukazováno na potřebu užšího propojení stavebněhistorického průzkumu a archeologického výzkumu. V této souvislosti je třeba si uvědomit, že spoluautoři této práce tento požadavek již řadu desetiletí úspěšně a zcela neokázale naplňují. Nechce se věřit, že oba oslaví v prvních měsících roku 2015 již osmdesátku.

Poněkud stinnou stránkou záslužného počínu, kterým je vydání této zdařilé a přínosné publikace, zůstává její nízký náklad v počtu pouhých 700 výtisků. V této souvislosti je vhodné připomenout, že první vydání mělo náklad 1000 výtisků a bylo záhy rozebráno. Kniha je dostupná pouze v Muzeu středního Pootaví na strakonickém hradě a v jeho detašovaném pracovišti – v unikátně dochovaném historickém vodním mlýně v Hoslovicích.

JIRÍ VARHANÍK